

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ»**

Виконала студентка 6 курсу
заочної форми навчання
спеціальності: 016 Спеціальна освіта.

Шеметило Аліна Анатоліївна

Керівник:

Левицький В.Е., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент:

Вержиховська О.М. кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

м.Кам'янець-Подільський – 2021 року

Зміст

Вступ	3
Розділ I. Проблема дезадаптації у психолого-педагогічній літературі.	
1.1. Дезадаптація (адаптація): сутність, генеза, функції.....	6
1.2. Фактори дезадаптації дітей дошкільного віку.....	11
1.3. Особливості розвитку особистості дитини із порушеннями мовленнєвого розвитку у період дошкільного дитинства.....	16
1.4. Ігрова діяльність дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку.....	23
Висновки до розділу	28
Розділ II. Діагностика особливостей проявів дезадаптації у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку, що перебувають у інтернатних умовах.	
2.1. Опис використаних методів та процедури вивчення проявів дезадаптації.....	31
2.2. Опис виявлених особливостей когнітивного розвитку дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку.....	39
2.3. Опис виявлених особливостей афективної сфери дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку	42
2.4. Опис виявлених особливостей мотиваційної сфери та поведінки дошкільників із порушеннями мовленнєвого розвитку	47
Висновки до розділу	51
Розділ III. Корекційно-виховна робота із дезадаптованими дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку у закладах інтернатного типу	
3.1. Теоретико-методологічні та психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи з дітьми дошкільного віку у закладах інтернатного типу	54
3.2. Корекційно-виховна робота методами ігрової терапії.....	64
Висновки до розділу	72
Висновки	74
Список використаних джерел	79
Додатки Додаток А. Програма корекційно-виховної роботи із дезадаптованими дітьми дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку в закладах інтернатного типу.....	86

Вступ

Протягом останніх десятиліть спеціалісти (педагоги, психологи, логопеди та соціальні працівники) значну увагу приділяють взаємозв'язку між розвитком дитини та соціальними умовами, в яких вона виховується. Велика кількість негативних впливів призводить до порушення соціогенезу та затримки розвитку, в тому числі мовленнєвого (А.Н.Жмиріков, О.Н.Зотова, Р.Б.Каримова, М.К.Шеремет, В.В.Тищенко, С.Ю.Конопляста, Н.С.Гаврилова, В.В.Тарасун, С.І.Корнєв, Н.В.Базима, Д.І.Шульженко). Аналізу затримки розвитку дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку соціального характеру значну увагу приділяли такі вчені, як: А.Є.Відренко, Т.О.Власова, Т.В.Єгорова, Т.Д.Ілляшенко, К.К.Лебединська, В.І.Лубовський, М.С.Певзнер, М.В.Рождественська, Н.В.Базима, Ю.В.Пінчук, Н.В.Чередніченко, І.В.Мартиненко, Л.І.Трофименко та ін.

Діти з порушеннями мовленнєвого розвитку потребують спеціальної корекційної допомоги. Так, на проблемах формування та корекції окремих функцій у дітей із порушеннями мовлення зосередили свої наукові зусилля Т.О.Власова, І.І.Мамайчук, Н.М.Стадненко, С.О.Тарасюк, М.В.Шевченко, та ін.

Проблему розвитку та адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку досліджували вітчизняні вчені, такі як: В.І.Бондар, Л.С.Вавіна, Н.С.Гаврилова, В.В.Засенко, С.П.Миронова, М.П. Матвєєва, А.Г.Обухівська, Т.В.Сак, В.М.Синьов, В.В.Тарасун, О.П.Хохліна.

Віддаючи належне дослідженням особливостей психологічної адаптації згаданими авторами, слід зауважити, що чимало важливих питань залишилося частково поза увагою науковців. Зокрема, це система факторів, що призводить до проявів психологічної дезадаптації, подолання відхилень у психічному розвитку на адаптаційному етапі перебування в інтернатних умовах, особливості розвитку та корекції соціально дезадаптованих дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку у системі психолого-педагогічної роботи.

Відсутність науково-методичного забезпечення розвитку адаптаційних

процесів у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку негативно відображається на соціогенезі та навчально-виховному процесі.

Мета дослідження: здійснити діагностику, обґрунтування та розробку психолого-педагогічного забезпечення корекції дезадаптації дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку, які перебувають у спеціальних інтернатних закладах.

Гіпотеза дослідження: у дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку, що перебувають в інтернатних умовах наявна дезадаптація, яку можливо коригувати спеціально розробленою методикою впливу з акцентом на ігрову терапію.

Завдання дослідження:

1) вивчення і аналіз наукових джерел присвячених питанням виникнення, діагностики та корекції дезадаптації у дітей;

2) виявлення та опис особливостей когнітивного розвитку, афективної, мотиваційної сфери та поведінки дезадаптованих дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку;

3) розробка психолого-педагогічного забезпечення корекційно-розвивальної роботи із дезадаптованими дітьми із порушеннями мовленнєвого розвитку в закладах інтернатного типу з акцентом на ігрову терапію;

4) обґрунтування висновків дослідження.

Об'єкт дослідження – дезадаптація дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку, що перебувають у інтернатних умовах.

Предмет дослідження – особливості корекції дезадаптації дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку дошкільного віку, що перебувають в інтернатних закладах.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, спостереження, бесіда, тести, аналіз продуктів діяльності, рейтинг, проєктивне малювання, анкетування вихователів та батьків.

Елементи наукової новизни роботи полягають в уточненні факторів становлення та проявів дезадаптації у дітей дошкільного віку.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в тому, що виявлення особливостей виникнення дезадаптації та її розвитку намітила певні напрямки корекційно-розвивальної роботи з її запобігання та усунення. Запроваджені методи та прийоми корекційно-виховної роботи можуть бути використані студентами спеціальності 016 Спеціальна освіта, вихователями спеціальних дошкільних закладів, психологами у практичній діяльності та при удосконаленні програм виховної роботи у спеціальних дошкільних закладах (групах) для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури, додатки.

База дослідження: Старокостянтинівський спеціальний будинок для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування „Віра”.

Висновки

Основними факторами психологічної дезадаптації у дітей дошкільного віку є: полігенетичні, успадковані особливості (тип ЦНС, темперамент, генетичні хвороби), порушення онтогенезу дітей і біологічної здатності до сприйняття нових соціальних умов (ретардація соціального, **порушення мовленнєвого розвитку**, депривація) крім того, несприятливе соціальне середовище, в якому у дитини гальмується когнітивна активність, здатність сприймати та переробляти нову інформацію, знижується або патологічно змінюється саморегуляція.

Стосовно соціалізації дитини з порушеннями психофізичного розвитку важливо врахувати три складові, це: особистісний, міжособистісний та власне соціальний розвиток.

Слід зауважити:

1. І відносно здорові діти, і діти з порушеннями мовленнєвого розвитку проходять однакові щаблі розвитку, але відмінність між даними групами дітей існує: інтеграційним показником розвитку дітей дошкільного віку є мовленнєві компетенції, але практичне опанування мовленням дітьми з ПМР відбувається в умовах ускладненого спілкування.

2. Будь-яке порушення впливає на розвиток особистості дитини.

3. Діти з порушеннями мовленнєвого розвитку мають достатньо високий рівень впливу його на психологічний розвиток особистості:

а) діти мають незадовільні пристосувальні реакції, не бажають мати тісні зв'язки з оточуючим середовищем, більш замкнуті, зосереджені у собі; мають обмеження у спілкуванні (часто із власної ініціативи); спостерігається бідність комунікативних вмінь та навичок; притаманні відчуття відчуженості, гіперсором'язливості, що є перешкодою для пристосувальних соціальних реакцій;

б) неадекватність самооцінки;

в) мають високу потребу у позитивній стимуляції, створенні ситуації успіху;

г) підвищений рівень тривожності.

4. Дітям з порушеннями мовленнєвого розвитку необхідна своєчасна кваліфікована допомога вихователя, логопеда, психолога в залежності від того, яким є вид порушення, глибина та час виникнення, вторинні та третинні порушення.

5. Необхідно провести дослідження пізнавальних процесів дитини та, виходячи з них, визначити резерви розвитку і намітити шляхи їх мобілізації.

6. У корекційній роботі слід дотримуватись поступовості та послідовності.

7. Навіть після корекції мовленнєвого порушення, дитина потребує подальшого спостереження психолога – особливо у разі зміни мікрогрупи.

Організація спеціальних дошкільних закладів (груп) для дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку допомагає у корекційній роботі з даною категорією дітей, але часто з різних причин самостійно не спроможна вирішити питання повноцінної інтеграції у суспільство. Для цього необхідний подальший розвиток різних форм корекційної роботи.

Гра у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, як основний вид діяльності, здійснюється лише у процесі безпосереднього впливу дорослого та керівництва нею. На початку ігрові дії відбуваються в умовах обмеженого мовленнєвого спілкування, що призводить до звуження гри, збіднення сюжету. Без спеціального навчання гра, спрямована на розширення словника і життєвого досвіду дітей з мовленнєвими порушеннями, якісно самостійно не формується.

Підбиваючи підсумок вивчення когнітивного розвитку дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, визначимо головні аспекти, які необхідно поєднувати в роботі з дітьми дошкільного віку в інтернатних умовах виховання.

По-перше, слід з'ясувати реальну причину затримки когнітивного розвитку, її залежність від умов виховання в умовах інтернатних закладів. Визначити зміни, що відбуваються в інтелектуальному розвитку дитини в

процесі адаптації до нового, інтернатного середовища. По-друге, важливо визначити форму затримки розвитку, її характерологічні особливості та психологічні прояви. По-третє, корекційні процедури повинні супроводжуватися подоланням психологічної дезадаптації та розвитком психічних процесів і функцій

Підбиваючи підсумки вивчення емоційної сфери дітей із порушеннями мовлення, які перебувають в умовах інтернатних закладів, необхідно відзначити складність та різнобарвність їх емоційних станів. Від підвищеної скутості та гіперконтролю своїх вчинків, труднощів у емоційній взаємодії з іншими до розгальмованості, дратівливості психопатичної спрямованості, заниженого самоконтролю.

Дітям притаманні ознаки психологічної дезадаптації: підвищений рівень страхів; наявність страхів, які характерні для дітей, що перебувають в закладах інтернатного типу; обмеженість життєвого простору, бажання тісних емоційних стосунків.

Більш детальну характеристику емоційної сфери дитини забезпечує вивчення мотивів поведінки та активності дитини. Одержані результати вказують на підвищений рівень неопосередковано-емоційної потреби у соціально дезадаптованих дітей дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку у закладах інтернатного типу, що проявляється у пошуку постійного тактильного контакту із дорослим та погойдуванні. Вся система мотивів та потреб дитини дошкільного віку із порушеннями мовлення та прояви психологічної дезадаптації змінюються. У соціально дезадаптованій дитини однакові порушення не лише у соціальних потребах, а і у загальному розвитку мотиваційної сфери становлення якої відбувається під час діяльності, що створює передумови для розвитку її загальних і спеціальних здібностей.

Підбиваючи підсумок вивчення особливостей поведінки соціально дезадаптованих дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення у закладах інтернатного типу, можна визначити: стереотипність дій, афективність, депресивність. Діагностика соціального розвитку дитини підтвердила

психопатологічні риси поведінки. Результати опитування засвідчили основні прояви психологічної дезадаптації дітей. Це недовіра до оточуючих, тривожність, імпульсивність, агресивність.

Основними напрямками корекційно-розвивальної роботи з дезадаптованими дітьми мають стати: гармонізація стосунків дитини з дорослими та однолітками; корекція самооцінки та самовизначення дитини у соціальному середовищі; корекція особистих порушень (тривожності, імпульсивності, агресивності, аутичної поведінки, схильності до нечесної поведінки, негативізму) чи трансформація цих проявів у напрямку позитивного впливу на процес спілкування; стимулювання соціально-комунікативної активності у різноманітних видах діяльності.

Завдання, на які необхідно спиратись при роботі з дезадаптованими групами дітей дошкільного віку: формування психологічної потреби у спілкуванні з однолітками, дорослими; подолання труднощів комунікативної компетентності дітей, формування комунікативних дій та операцій, адекватних способів розв'язання дитячих конфліктів, зменшення психологічної ізоляції; ліквідація соціального інфантилізму, підвищення рівня мотивів, орієнтація дитини в системі соціальних норм та правил спілкування, формування системи соціальних позитивних відносин; поліпшення розвитку емоційної сфери, формування соціальних емоцій, розвиток позитивних емоційних станів, сприяння диференціації почуттів; стимулювання навчально-пізнавальної активності.

Ігрова терапія виконує три функції: діагностичну, терапевтичну та навчальну – всі вони пов'язані між собою та реалізуються на навчальному етапі (у спонтанній грі, яка, звичайно, є імпровізацію будь-якого ігрового сюжету) У роботі з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку ігрова терапія виконує ще одну важливу функцію – корекційно-розвивальну.

Основні психологічні механізми корекційного впливу гри на соціально дезадаптованих дітей з порушеннями мовлення дошкільного віку: моделювання системи соціальних стосунків у наочно-дійовій формі у

спеціальних ігрових умовах; заміна позицій дитини з метою попередження особистого егоцентризму; стимуляція рівноправних партнерських стосунків, які забезпечують можливість особистісного зростання, між дитиною та однолітками; організація поетапної обробки у грі нових, більш адекватних засобів орієнтації дитини у проблемних ситуаціях та їх інтеріоризації і засвоєння; орієнтування дитини на з'ясування пережитих нею емоційних станів із їх усвідомленням завдяки реалізації змісту проблемної ситуації та формування нових знань; формування здатності дитини до самостійної регуляції діяльності на основі системи правил що регламентують виконання ролей та поведінкових реакцій.

Список використаних джерел:

1. Алексина Л.И. Динамика речевого развития умственно отсталых детей с нарушениями речи. – К.: Педагогика, 1987. – 238 с.
2. Біляєв О.М. Сучасний урок української мови. – К.: Радянська школа, 1981. – 180 с.
3. Белая А.Й. Подолання нерізко вираженого загального недорозвитку мовлення у молодших школярів (Методичні рекомендації для вчителів-логопедів). – Хмельницький: ТУП, 2001. – 100 с.
4. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН – 1998. – 204 с.
5. Бернс Р. Развитие Я концепции и воспитание / Перевод с английского. – М.: Прогресс, 1986. – 450 с.
6. Бех І.Д. Емоційні порушення, як предмет спеціального психологічного дослідження // Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соціальних відносин/ Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Освіта, 1994. – С.19-22.
7. Бине А. Измерение умственных способностей: Перевод с французского. – Спб.: Союз, 1998. – 432 с.
8. Блінова Г.Й., Черпіта О.Р. Дидактичний матеріал для подолання дислексії у дітей. – К.: Радянська школа, 1991. – 128 с.
9. Болтенко В.В. Особенности адаптации олигофренов. – Москва: Педагогика, 1974. – 350 с.
10. Вавина Л.С. Методические рекомендации по обучению грамоте учащихся I-II отделений вспомогательной школы. – К.: РУМК, 1990. – 112 с.
11. Выготский Л.С. Основные проблемы современной дефектологии // Проблемы дефектологии. – М.: Просвещение, 1995. – 167 с.
12. Власова Т.А., Певзнер М.С. Учителю о детях с отклонениями в развитии. – М.: Просвещение, 1976. – 206 с.
13. Волжин А.Н., Субботин Ю.К. Адаптация и компенсация – универсальный биологический механизм приспособления. – Л.: Медицина,

1987. – 175 с.

14. Гарбузов В.И. Нервные дети. – М.: Медицина, 1990. – 173 с.

15. Георгиевский А.Б. Эволюция адаптации. Историко-методические исследования. – Л.: Наука, 1989. – 189 с.

16. Гуцал Л.Л. Миронова С.П. Теоретичні аспекти та методика подолання заїкання у молодших школярів: Навчально-методичний посібник. – Хмельницький: Поділля, 2001. – 91 с.

17. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания. – К.: Институт соціології НАН України, 2002. – 223 с.

18. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.

19. Державна програма „Освіта (Україна 21 століття)” – К.: Радуга, 1994. – 33 с.

20. Джинотт Дж. Групповая психотерапия с детьми. Теория и практика игровой терапии / Перевод с английского И.Романовой. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 194 с.

21. Дичев Г.Г. Проблемы адаптации и здоровья человека. – М.: Медицина, 1982. – 143 с.

22. Дуткевич Т.В. Загальна психологія (Конспекти лекцій): Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський, 2002. – 96 с.

23. Загальна психологія: Підручник / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К.: Либідь. – 2005. – 464 с.

24. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, – 1978. – 304 с.

25. Запорожец А.В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности // Принципы развития психологии. – М.: Педагогіка, 1978. – С.34-39.

26. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичёва Т.Б. Преодоление задержки речевого развития у дошкольников. – М.: Просвещение, 1973. – 190 с.

27. Ілляшенко Т.Д, Стадненко Н.М.. Аномальна дитина в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 120 с.

28. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи. – М.: Просвещение, 1985. – 315 с.
29. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства: Підручник. 2-е вид., – К.: Одеса-Либідь, 1991. – 280 с.
30. Коваль Г.П., Деркач Н.І., Наумчук М.М. Методика викладання української мови: Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. – Тернопіль: Астон, 2008. – 287 с.
31. Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Б. Методика читання. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 280 с.
32. Ковалев В.В. Соматика и диагностика психических заболеваний у детей и подростков. – Л.: Медицина, 1985. – 107 с.
33. Коваленко М. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навчальний посібник / М.Коваленко. – К.: Центр Літератури, 2006. – 664 с.
34. Косенко К.М. Основи загальної педагогіки: курс лекцій для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів / К.М. Косенко. К.: Повний світ, 2005. – 184 с.
35. Козлова В.А., Максименко С.В. Навчально-методичний посібник: Фронтальна робота з усунення лексико-граматичного недорозвинення мовлення у дошкільників (лексико-граматична ланка) – Кіровоград: Видавництво КОШПО імені Василя Сухомлинського, 2005. – 91 с.
36. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива. Система личных взаимоотношений. – Минск: Народная Асвета, 1984. – 240 с.
37. Корекційна спрямованість початкового навчання у спеціальній школі інтенсивної педагогічної корекції: Методичні рекомендації /Укл. Л.С. Вавіна. – К.: ІСДО, 1995. – 60 с.
38. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – Київ: Київська книжкова фабрика, 1995. – 304 с.
39. Кравець Н.П. Розвиток мовлення в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках читання та української мови . – К.: А.С.К., 1999. – 276 с.

40. Лалаева Р.И. Нарушения чтения и пути их коррекции у младших школьников: Учебное пособие. – СПб.: Союз, 1998. – 224 с.
41. Лалаева Р.И. Нарушения речи и их коррекция у детей с задержкой психического развития / Р.И. Лалаева, Н.В. Серебрякова, С.В. Зорина. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 304 с.
42. Лангмейер И., Матейчик З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага, 1994. – 289 с.
43. Лебединский В.В. Нарушение психического развития у детей. – М.: МГУ, 1985. – 168с.
44. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии. – М.: Просвещение, 1978. – 190 с.
45. Леонтьев А.А. Язык, речь и речевая деятельность. – М.: Наука, 1989. – 205 с.
46. Липа В.А. Основы коррекционной педагогики. – Донецк: Лебідь, 2002. – 327 с.
47. Логопедія: підручник / За ред. М.К. Шеремет. – Вид. 3-тє, перер. та доповн. – К.: Видавничий дім «Слово», 2015. – 776 с.
48. Лубовский В.И. Развитие словесной регуляции действий у детей (в норме и патологии). – М.: Просвещение, 1978. – 165 с.
49. Майрс Д. Социальная педагогика. – СПб.: Питер. 1997. – 681 с.
50. Максименко С.Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. – К.: НДП, 1990. – 239 с.
51. Матвеева М.П., Миронова С.П. Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2005. – 164 с.
52. Марченко І.С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія). – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 288 с.

53. Методика навчання учнів 1-4 класів спеціальної школи: Навчальний посібник / за ред. О.В. Гаврилова. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. – 312 с.

54. Миронова С.А. Развитие речи дошкольников на логопедических занятиях. – М.: Просвещение, 1991. – 180 с.

55. Миронова С.П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: Навчальний посібник / С.П. Миронова / – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно видавничий відділ, 2007. – 204 с.

56. Нарушение речи у дошкольников. Сост. Р.А. Белова-Давид. М.: Просвещение, 1972. – 204 с.

57. Николаевский В.Н. Новые формы социальной работы с детьми-сиротами в Украине: проблемы становления и развития // Матеріали конференції "Медико-соціальні аспекти охорони здоров'я дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування". – Харків, 2003. – С.53-57.

58. Падалка О.С., Нісімчук А.С., Смолюк І.О., Шпак О.Т. Педагогічні технології. Навчальний посібник. – К.: Українська енциклопедія, 1995. – 254 с.

59. Петровский В.А. Психология неадаптивной активности. – М.: Прогресс, 1992. – 396 с.

60. Прикладна корекційна психопедагогіка: Олігофренопедагогіка. Навчальний посібник / За ред. О.В. Гаврилова, В.О. Липи / Олексій Вікторович Гаврилов, Володимир Олександрович Липа, Олександр Миколайович Ляшенко, Вадим Едуардович Левицький, Олег Миколайович Опалюк, Євгенія Володимирівна Данильченко, – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2014. – 592 с.

61. Розвиток розуміння мови у молодших школярів з мовленнєвим недорозвиненням: Методичні рекомендації / Укл. В.В. Тарасун, М.В. Шевченко. – К.: РУМК, 1992. – 124 с.

62. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – К.: Освіта, 1992. – 176 с.
63. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя. – К.: Магістр-8, 1997. – 256 с.
64. Сак Т.В. Корекція причинно-наслідкового мислення у дітей із затримкою психічного розвитку дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – К.: Промінь, 2000. – 75 с.
65. Соботович Е.Ф. Психолінгвистическая структура речевой деятельности и механизмы ее формирования / Е.Ф. Соботович. – К.: ІЗМН, 1997. – 44 с.
66. Соботович Є.Ф. Порушення мовного розвитку в дітей та шляхи їх корекції: Навчально-методичний посібник / Є.Ф. Соботович. – К. : ІСДО, 1995. – 204 с.
67. Соботович Є.Ф. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту: Програмно-методичний комплекс / Є.Ф. Соботович, В.В. Тищенко. – К.: Актуальна освіта, 2004. – 144 с.
68. Соботович Е.Ф. Методика виявлення речевих порушень у дітей і діагностика їх готовності к школьному обучению. – К.: ПП «Компанія «Актуальна освіта», 1998. – 127 с.
69. Соботович Е.Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: Навчально-методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 204 с.
70. Спеціальні психологічні тексти за ред. М.П. Матвеевої, С.П. Миронової. (частина I, II). – Кам'янець-Подільський.; 1999, 2001. – 258 с. – 240 с.
71. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 436 с.
72. Стадненко Н.М. Диагностика отклонений в умственном развитии учащихся: Пособие для учителей / Под. Ред. Н.М.Стадненко. – К.: Освіта, 1991. – 96 с.

73. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково методичний посібник / Пометун О.І., Пироженко Л.В. / За ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

74. Тарасун В.В. Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 2004. – 348 с.

75. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф.Соботович – К.: «Актуальна освіта», 2007. – 120 с.

76. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. Інтегрований курс / За ред. А.П. Каніщенко, Г.О. Ткачук. – К.: Промінь, 2003. – 232 с.

77. Ульянова Т.К. Методика преподавания грамматики и развития речи учащихся вспомогательной школы. – К.: КГПИ, 1990. – 94 с.

78. Федоренко І.Т. Формування самостійності учнів у навчально-виховній роботі школи. – К.: Радянська школа, 1983. – 151 с.

79. Флейк-Хобсон К., Робинсон Б.Е., Скин П. Мир входящему: Развитие ребенка и его отношений с окружающими. – М.: Просвещение, 1992. – 340 с.

80. Чередніченко Н.В. Початковий курс навчання української мови молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Навчально-методичний посібник (курс лекцій). – К.: Видавничий дім «Слово», 2012. – 208 с.